

Mate Dolenc

KNJIGA, OTROK IN JAZ (IN ŠE MALO SLAVKA PREGLA)

Napisati besedilo za revijo *Otrok in knjiga* je bil zame izziv, za katerega sem takoj vedel ali pa vsaj mislil, da vem, da mu ne bom kos. Z literaturo v smislu teorije sem opravil v četrtem letniku tako imenovane primerjalne književnosti, ko sem ugotovil, da diplomski nalogi pri profesorju Dušanu Pirjevcu (z naslovom Cankar in evropska literatura) tudi ne bom kos. Poleg tega je prišel na oddelek predavat profesor Janko Kos, ki bi mu bil še manj kos kot prej Pirjevcu in pred njim Ocvirku. Ker torej nisem bil kos ne profesorjem, ne literarni teoriji, sem se odločil za prakso. Spomnil sem se svoje profesorice Novakove na bivši klasični gimnaziji, ki mi je dovolila, da se pesmic za govorne vaje pri slovenščini nisem učil na pamet (kot sošolci), ampak sem sam napisal svojo izmišljeno zgodbo (s kavbojsko ali gusarsko vsebino) in jo prebral na glas pred razredom. To mi je bilo veliko lažje, kot učenje na pamet. Na pamet tudi danes ne znam ničesar, niti slovenske himne, še manj pa odlomkov iz kakšne svoje proze. Tudi svojih besedil pri nekaj dokumentarnih filmih, za katere sem napisal scenarije, se nisem mogel naučiti na pamet. Prizore, v katerih sem v kamero govoril svoj lastni tekst, so morali neštetokrat ponavljati, rezati in štukati. Hotel sem povedati, da me je v pisanje pahnila profesorica Novakova, ki je ob mojih zgodbah izjavila, da imam talent za pisanje, in me hkrati odrešila napornega učenja na pamet. Tako je bilo zame lažje in zmerom sem rad izbral lažjo pot. Kasneje jo je podprl še profesor Joža Mahnič, ki je odkrito povedal, da za šolo nisem, da pa se me bodo mogoče nekoč v šoli učili.

Vseh teh podrobnosti pa mogoče zdajle ne bi zmozel napisati, če se ne bi zatekel k svojemu kolegu Slavcu Preglu. Skupaj sva že zagrešila eno skupno knjigo, ki je bila sicer mišljena za odrasle, a jo z lahkoto preberejo tudi otroci (*Razkošje v glavi* (on) in *Nenavadna Slovenija* (jaz)). K njemu sem se zatekel tako, da sem šel pogledat v revijo *Otrok in knjiga*, številka 58, KAKO JE ON napisal svoj prispevek za revijo. Videl sem, da je uporabil malo svojih spominov na šolske čase, na svoje profesorje, na gospo, ki je »pomenljivo pogledala rdečelasega skodranega mulčka v zadnji klopi in rekla: »Slavko, iz tebe nekoč še nekaj bo,« ugotovil sem, da je naštel svoja poglobljena remek dela, skupaj z najinim skupnim, na svoj običajni, humorni način – in tako naprej; in sem se nenadoma vrnil iz prakse v teorijo ali drugače, v primerjalno književnost. Primerjal sem njega in sebe in poskusil napisati tole besedilo približno tako, kot ga je on. In vendar primerjalna književnost v meni malo še živi! (Od mojih profesorjev primerjalne književnosti pa samo še Kos).

Ampak življenje gre svojo pot in tudi Slavko in jaz hodiva vsak svojo pot, čeprav se občasno prijazno srečava. Mene je književna praksa zapeljala na pot literature za odrasle in me vodila po njej vse do leta 1986, ko sem rodil svojo prvo knjigo za otroke *Morska dežela na železniški postaji* in zanjo prejel, naj dodam z malo hvale, Levstikovo nagrado. In takrat sploh še nisem imel svojega lastnega otroka!

To je namreč zelo pomembno. Bistven vzgib k temu, da sem začel pisati otroško (in mladinsko) literaturo, namreč niti slučajno ni bil, da bi ŽELEL pisati za otroke. Nobene posebne nagnjenosti do otrok ni bilo v tem. Po pravici, otrok se celo nekoliko bojim. Izognem se jim, če se le morem. Bila je ena sama nagnjenost do enega samega otroka – to je do mene samega in otroka, ki je bil zmerom v meni. Vsa leta svojega odraslega življenja, ko sem pisal za odrasle (kar počnem tudi danes), sem ob vsem drugem neprestano bral tudi knjige za otroke. Ne morem prešteti, kolikokrat sem prebral *Ostržka*, kolikokrat *Andersenove pravljice*, *Medveda Puja*, *Srečnega princa*, *Piko Nogavičko*, *Petra Pana*, *Tri kraljeve opice*, pravljice, pripovedke in legende raznih narodov in ver, skupaj s slovenskimi, seveda. Vsako od teh knjig preberem še enkrat skoraj vsako leto. Berem nove domače in tuje otroške avtorje. Otroško in mladinsko literaturo imam za enakovredno odrasli. Andersen ni čisto nič manj pomemben kot Dostojevski. Torej sem si od nekdaj želel pisati otroško (in mladinsko) literaturo. To je enostavno moj poklic. To sem hotel storiti zaradi sebe. Sebi, ne otrokom. To, da otroci berejo moje otroške knjige, lahko imenujem »kolateralna korist« – kot povzročajo Američani v Iraku in drugje »kolateralno škodo«. Imam pa že raje korist! In v čem, konkretno pri moji prozi za otroke, naj bi bila ta korist? Da otrokom posredujem iste vrednote, ki jih gojim sam in se zanje potegujem v svojem življenju in pisanju za odrasle. Prva je lepota sama; spomnimo se izjemne lepote Andersenovih pravljic. Svojim otroškim zgodbam skušam dati čim več »Andersenovske atmosfere«, občutja, poetike. Potem pride bujenje in ohranjanje vrednot, ki jih potrebujejo ljudje za pošteno življenje. Pomislimo na Andersenovo *Deklico z vžigalicami* in Wildovega *Srečnega princa*. In na Ostržkov dolgi nos in preobrazbo v oslička ... Potem – in ne nazadnje – prikazovanje narave in njenega neusmiljenega boja za obstanek. Rečemo, ekologija. V svojih morskih zgodbah poudarjam, da morje trpi, ko mu delamo škodo; da so ribe živa bitja, ne samo hrana na krožniku (čeprav se NE odrekam tudi temu elementu). Da je morje velikansko, živo bitje. Da se je na morju dogajala zgodovina. Da se na morju dogajajo zgodbe. Da morje pripoveduje, že tisočletja, od starih Grkov do danes. Pravzaprav povem, da sem jaz samo posrednik morja – med njim in bralcem. Otrokom. Ta otrok pa sem najprej jaz sam. Vem, sliši se sebično. A takšno je ustvarjanje. Umetnik ustvarja najprej sam zase. POTEM šele pridejo bralci. Bralci so ogledalo, v katerega se umetnik gleda, zato brez njih ne more. Rad vidim, da iz mojega ogledala gleda vame jaz-otrok in za njim še dolga vrsta drugih otrok ... Svet upodabljam v fantazijski, poetični obliki, pri meni se ribe smejejo in jokajo, morje se upre, veter spreminja obliko sveta, morska sol ima svojo aktivno vlogo, čas teče in, če je treba, na svoji poti stresa vice ali modrosti – in človeku omahne roka s podvodno puško, ko si premisli in ne ubije ribe, ki spregovori ...

Vidim, da sem se zelo oddaljil od kolega Slavca Pregla, pa se mu bom na koncu spet približal. Razmišljam o najinih vzorih, kajti naj smo še tako (namišljeno) samosvoji, vzore imamo. Ne vem, a zdi se mi, ko berem njegova mladinska besedila, posebno zadnje o zakladu v srebrni špilji, da ima on v mislih, kot svoj vzor – morda – Antona Ingoliča. Jaz imam Hansa Christiana Andersena. Slavko bo svojega gotovo dosegel, če ga že ni – jaz pa svojega nikoli. V tem je (velika?) razlika med najinimi pisanji.

Spet me je odneslo v primerjalno teorijo. Enkrat komparativist, zmerom komparativist.